

4315

A DELIBLATI HOMOKPUSZTA.

IRTA .

CHOLNOKY JENŐ DR.

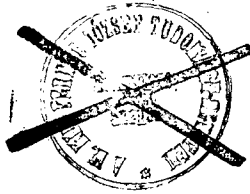

KÜLÖNLENYOMAT AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET NAGYENYEDI
VÁNDORGYÜLÉSÉNEK EMLÉKKÖNYVÉBŐL.

KOLOZSVÁR

STIEF JENŐ ÉS TÁRSA KÖNYVSAJTÓJA

1907

19955

A Nagy Alföld délkeleti szögletében, a termékeny fekete földdel borított síkságból egészen idegenszerűen emelkedik ki ez a hosszás, ellipszis alakú homokterület, amely igen régi idők óta mint műveletlen vadságáról, sivatagos futóhomokjáról hirhedt vidék játszik szerepét a történelemben. Annak a hosszás küzdelemnek, amibe a terület megkötése, befásítása és némileg használható állapotba való helyezése került, egész története van, de az eléggé ismeretes már az irodalomban is csak annyit tehetünk hozzá, hogy a mostani erdősítés teljes sikerrel jár s ami annyi évszázadon át lehetetlennek látszott, azt jelenleg a magyar erdészeti kar ügyessége a megvalósulás stádiumához juttatta. Sőt a legújabb időben már arra a merész gondolatra is reá jöttek, hogy a kétes értékű, alig vágható erdők helyébe szőlővel ültessék be a féjelmes terület java részét s mondhatom, hogy a kísérlet fényes eredményekkel jár.

Amilyen érdekes a terület gazdasági története, ép oly érdekes annak fizikai földrajza is, mert ez a különös, idegenszerű terület Európa legérdekesebb homok-vidéke.

Tulajdonképpen nem is igazi futóhomok az, amiből a pusztai buczkái vannak. Már *Wesely*¹ felemlíti, hogy a deliblati pusztai homokja feltűnően apró szemű, a legapróbb szemű az összes homokok között, amelyeket Európából ismer. De ezen kívül a homok tele van porral, nagy csillámlemezekkel, mindenféle éles, apró kis kőzet-porladékkal, amelyeknek a felszíne alig van megkopva. Ez azt bizonyítja, hogy ezt a homokot nem kergette hosszú úton a szél, hanem csak félverte buczkákba, aztán a pusztai létezésének majdnem egész ideje alatt be volt növe, csak itt-ott barázdálhatta fel a szél, nem sokat mozdítva a szabaddá lett homokon.

Méginkább bizonyítja ezt az az aprószemű, borsónyi kavics, a homoknak úgy nevezett „grand“-ja, amely az egész pusztán majdnem

¹ J. Wesely: Der Europäische Flugsand und seine Cultur. Wien, 1873.

mindenütt fellelhető s amelyet már nem bír megmozdítani a szél; hanem a kifútt helyeken egész kis rétegecskében borítja a területet s tanúságot tesz róla, hogy a finom, a szél szárnyain meg nem rostálódott homok nem jöhet messziről, mert akkor ezt a grandot mindenesetre elhagyta volna.

A pusztán újabban számos kútát fúrtak, amelyek tudomásom szerint 100—120 m. mélységig mindig hasonló, finomszemű homokon hātottak át s mintegy 120 méter mélységben kavicsra jutottak, amelynek diónyi szemei elárulják a folyami eredetet. Sőt a pusztán is találtam elszórva, itt-ott egy-egy kavicsszemet, amelyek szintén arról tesznek tanúságot, hogy a deliblati pusztá homokja *nem igazi futóhomok*, nem jött messziről s nem lehet más, mint az ott a helyén feltúrt, megbolygatott folyami, vagy tengeri eredetű homok.

Bármilyen szempontból is vizsgáljuk a deliblati homokot, az arról tesz tanúságot, hogy mint futóhomok hosszú útát nem tett meg, akár-honnan eredt is. Tudjuk, hogy a szél a homok szemcséit legömbölyíti, megkoptatja, homályosra karczolgatja, azonkívül úgy „kiszeli”, hogy abból idővel minden por eltávozik; kipusztul belőle minden csillámlemezke, mert az nagy felületű, tömegéhez képest, tehát könnyen lebeg a levegőben s messze elszáll a széllal mint a pornak fontos alkotó része.

De ha a futóhomok hosszú útát tesz meg, akkor elmarad belőle minden olyan durvább szem, amit a szél csak kivételesen tud megmozdítani. Bármely vidéken vizsgáljuk meg a futóhomokot, annak mindig van úgynevezett „grand“-ja, nagyobb szemekből álló része, amely azonban ki van válogatva a futóhomok szemecskéi közül s finom, apró rétegekben helyezkedik el a rendes futóhomok-szemecskék között. Ezek azok a szemek, amelyeket a rendes szél nem bír megmozdítani, hanem csak a vihar, amely a szabadra jutott grand-rétegecskét megint belekeveri a rendes futóhomokba s úgy válogatja ismét ki, hogy a rendes erősségű szelek a buczkát szemenként tovább szállítják, míg a grand ott marad a kifútt helyeken. Esetleg annyira meg is sűrűsödhetik, hogy megköti a homok talajt s csak szélvész képes ismét megmozgatni. A Nyírség futóhomokjának grandja fokozatosan kisebbedik északról dél felé. Pócs-Megyer táján 2—3 mm. átmérőjűek a szemek, míg Pusztá-Guth táján már alig lehet megkülönböztetni. A Duna-Tisza közén a futóhomok grandja körülbelül akkora, mint az árpagyöngy, Somogyban szintén. A deliblati pusztán azonban borsó, sőt babszemnyi a grand s különösen nagy mennyiségben lelhető a pusztá délkeleti részében, ahonnan, amint látni fogjuk, igen sok homokot elhordott a szél.

Bátran kimondhatjuk tehát, hogy a deliblati pusztá homokja nem igazi futó homok, vagyis nem tett meg nagy útát a szél szárnyain. Ennek tudatában, egészen más megítélés alá kerül az egész terület.

Felmerültek ugyanis olyan vélemények, hogy ezt a homokot ide a délkeleti kossava-szél hordta a szerbiai hegyvidéken ismeretes homokterületekből.¹ Aki az Aldunán hajóval utazik, láthatja Ram táján, a szerb partokon azokat a különös homokfuvásokat, amelyek belepik a hegyeket. *Themák Ede* (id. h.) azt mondja, hogy ez a homok papiroson lepergetve semmi nyomot sem hagy. Ez a tiszta, portalan futóhomoknak a jellemvonása. De egy pillantás a hajóról a rami hegyeken sárgálló homok különös buczkáira, meggyőz arról, hogy ez messziről jött, igazi futóhomok, amelyből hiányzik már minden finomabb rész. Ha ebből a homokból fujta volna át a deliblati homokot a szél, úgy annak még tisztább, még jobban kirostált homoknak kellene lennie, holott épen azt látjuk, hogy a deliblati homok épen nem futóhomok, tehát kevesebbet mozgott, mint a szerbiai partok homokja. A szerb partok homokjában nincsen por, nincsen grand, tehát ezek a szerbiai partokról nem kerülhettek a deliblati pusztára.

Ez a tény már magában elegendő, hogy teljesen elvessük a szerbiai eredet hipotézisét. De van erre más okunk is.

Ha meg is engedjük, hogy a finom port és kevéssé görgetett, sokszor a löszre emlékeztető homokot Szerbiából hozta át a szél, azt semmiképen sem tudnám megmagyarázni, hogy miként került ide az a teménytelen borsónyi, babszemnyi grand, amely a puszta déli részén, a kifúvások helyén sokszor egész takaróval fedi a talajt? Ez legfeljebb a befagyott Duna jegén jöhetett volna át, de ez már olyan merész hipotézis, hogy részletesebben nem foglalkozom vele.

A döntő ok azonban, amely végleg kizárja a szerbiai eredetet, az az, hogy a pusztának délkeleti részében épen legkevesebb a homok, legközelebb a szerbiai partokhoz. A délkeleti rész, amint azt alább látni fogjuk, deflációs, lefúvott terület, ahonnan a szél elvitte a homokot egész addig, ameddig birta, t. i. a talajvíz színéig s mindenfelé apró kis tavak (Cziganszka-bara, Konstantinova-bara stb.) jelentkeznek.

Az igazi nagy homok, az igazán magas buczkák a puszta közepe táján vannak, már pedig, ha a homok Szerbiából származnék, úgy épen az eredő helyhez legközelebb kellene a legtöbbnek lennie.

Még inkább elejtendőnek fog feltűnni ez e hipotézis, ha ismételjük, hogy körülbelül 100—120 m. mélységig mindenütt ugyanilyen homok van a puszta mai felszíne alatt, már pedig ez annyit tesz, hogy a homok képződésekor a Duna nem lehetett a mai helyén s általában lényegesen mások voltak a viszonyok.

¹ *Dr. Czirbusz Géza*: A Kossava-szél és a dunai szigetek. Természettudományi füzetek, XXVII. évfolyam 3. füzet, Temešvár, 1903. Nagy gonddal állítja össze a szerző a kossaváról és deliblati homokról szóló véleményeket.

Nem lehet a homok tengerparti eredetű sem, a mire nézve a következő kétségtelen bizonyítékaink vannak :

1. A tenger partján ilyen nagy vastagságú, tiszta homokréteg nem képződhetik. Okvetlenül agyagos rétegekkel kellene váltakoznia, de legalább is határozott rétegzést lehetne benne megkülönböztetni.

2. Egyetlenegy darabka, egyetlenegy töredék tengeri állat-maradvány sem található ebben a homokban, mind csupa szárazföldi és sekély édesvízi csiga kerül ki belőle (több *Helix* faj, *Succinea*, *Limnaeus* stb.), amelyek közül nem mind él mai nap. A pusztáról gyűjtött puhatestű fauna feldolgozása most van folyamatban, Kormos Tivadar dr. avatott kezében. A végeredményeket még nem ismerjük, de annyi kétségtelen, hogy nyoma sincs nemcsak a tengeri, de még a mélyebb édesvízi faunának sem. Pedig elég bőven kerülnek elő a buczkákból s a régibb mozdulatlan rétegekből csigaházak.

3. Ahol ilyen nagy tömeg tengeri homok képződik, ott a homok szemecskéi nagyon egyenetlenek rétegenként. Vannak éles, durva-szemű rétegek, aztán megint nagyon egyenletes, koptatott szeműek stb. A deliblati pusztá homokja nem mutat rétegenként ilyen különbségeket a szemecskék fizikai felszíne tekintetében. Az a homok, amely közvetlenül a tengerbe jut a folyóból, az alig kopott, a folyó vízállása szerint változó szemcséjű rétegekben halmozódik fel. Az a homok pedig, a melyet a tenger a partra kiver s ott a szél dűnék alakjában tovább szállítja : rendkívül egyenletes szemű, finoman megörgetett és koptatott. Sem egyik sem másik homokféleségnek nyoma sincs a deliblati pusztán.

A tengeri eredetet tehát minden kétség nélkül elvethetjük. Így aztán nagyon rejtelmes volna a homok eredete, ha *Schafarzik Ferencz* dr. fel nem fedezte volna, hogy a Duna mai alsó szakaszának völgye Báziástól Orsováig nagyon fiatal korú képződmény s a diluviumban még vízvázató volt Berzászka táján,¹ amelynek magasságát Schafarzik 200 méterre becsüli.

Innen erős vizű patak jött le a magyar Alföld felé s hordalékát bizonyosan egyesítette a Karas, Néra, és a Morava hordalékaival. Schafarzik ugyan azt hiszi, hogy a diluviumban tó borította az Alföldet s a fennebb említett folyók ebbe, mint deltát rakták be a deliblati pusztá homokját, de sok mindenféle ok arra kényszerít, hogy a diluviális tó fellelését nem tarthatom eléggé indokoltnak. Ami az Alföld egyéb vidékein azt bizonyítja, hogy a diluviumban a magyar medence már legnagyobb részt száraz volt s csak lokális pocsolyák stb. lehettek rajta, egyelőre nem említem fel, túl vezetne ez fejtegetésem keretén,

¹ Dr. Schafarzik Ferencz : Az aldunai Vaskapu-hegység geológiai viszonyainak és történetének rövid vázlata. Földt. Közl. XXXIII. k. 1—39. old.

csak azt vagyok kénytelen hangsúlyozni, hogy a deliblati puszta homoktömegéből hiányzik a delta-képződményeknek minden ismertető jele. A homok rossz rétegzettsége, a mélyebb vízi fauna teljes hiánya, a homokszemek fizikai felszíne stb. mind határozottan ez ellen vallanak.

Az alföldi artézi kutak, a mélyebb rétegek diluviális faunája stb. mind azt tanúsítják, hogy Alföldünk a levantei kor sivatagjából a diluviumban lassankint „steppe“ klímájú, poros, itt-ott mocsarakkal fedett, de kevés vizű és aránylag hideg éghajlatú, füves térséggé alakult, a melyen elég szárazság volt akkor, hogy vastag lősz-takaró lepje el a síkságnak igen nagy részét.

Akkor tehát, amikor a horvátországi Krapina mellett levő barlangban már elég jó kőszközöket használt az ősember s amikor még a magyar medenczében ott élt a *Rhinoceros Mercki*, *Bos primigenius*, *Cervus euryceros*, *elaphus*, *capreolus*, stb., de a mammuth, a pusztai marmota stb. is, amelyek a fenn elmondott klímát épen jellemzik — ebben a korban hatalmas pusztai törmelékkúp halmozódott fel az Alföld délkeleti sarkában. A hegyekről lejövvő patakok elszikkadtak, vagy csak időszakosan jutottak le a pusztára, temérdek homokot hordva medrükben, amelyből kiverte azt a puszták szele s gyér pusztai növényzettel itt-ott megkötött buczkaterületet épített belőle. Oyanforma lehetett ez a vidék, mint azok az óriási homokterületek, amelyek a turáni alföldön jelentkeznek a folyók mentén, ahol el nem használják a folyók vizét öntözésre.

A homlokterület jóval magasabb és kisebb terjedelmű lehetett, mint mai nap. Ma már a szél elterítette a homokot északnyugat felé, reá borította arra a löszlapályra, amely Petrovoszelo felé messze elnyúlik s elhordta a puszta délkeleti részéből. Nem egyszerre, hanem apródonként, egy-egy szélbarázda mentén felverte a homokot, aztán egy buczkával lassankint odébb rakta, de csakhamar megint megkötődött.

Ahol a homokot és általában a folyók törmelékkúpját meg nem bolygatta a szél, ott magas halmok vannak belőle. Az érintetlen anyag olyan átmeneti forma a homok és a lösz között. A törmelékkúp gyér növényzetére oda hullott a puszták pora, s egyenetlen rétegzésű, majd löszösebb, majd homokosabb anyag keletkezett, amelyben csupa szárazföldi és édesvízi, pocsolya-csiga rejlik.

Különösen Temes-Váralja és Gerebencz vidékén látjuk érintetlenül még ezeket a rétegeket, ahol itt-ott meredek falakban is megáll, s csodálhatjuk különös, rosszul rétegzett anyagát. Igazi pusztai törmelékkúp ez, sok porral és igen kevés kavicscsal. Különösen a felső részei egészen löszbe mennek át, tanúskodva arról, hogy a törmelékkúp képződése a diluviumban befejeztetett, tovább nem képződött, s a vidék hidrográfiaja az időszak végén megváltozott.

Ekkor szűnt meg a vízvázasztó Berzászka táján, minden valószínűség szerint úgy, hogy a Románia (vagy Szerbia) felé lefolyó patak sokkal gyorsabban mélyítette völgyét, mint a pusztai klimáju magyar medence felé folyó patak, s így a vízvázasztó lassan behátrált a magyar medence felé. Egyszer csak elvitte a patakok minden vizét délkeletnek s azok megszűntek növelni törmelékkúpjaikat, hanem ellenkezőleg, mélyen belevágódtak ugyanabba.

Ekkor aztán nem öntözte többet víz a törmelékkúp felső lapját s a száraz fűnövényzeten nyugodtan rakódhatott le a por.

De másrészt ezek a bevágódások alkalmat nyújtanak még ma is arra, hogy a szél alaposan megbontsa a törmelékkúp anyagát. Meg is tette. A löszös homokot megtámadta s építette belőle a pusztá buczkáit.

A buczkák tekintetében a pusztát ma három részre lehet osztani.

Délkeleti részében, azon a darabon, amely a Gerebencztől Dubovácig húzható vonalnak a keleti oldalán van, valóságos típusa a deflációs területeknek. Innen elhordta a szél a homokot északnyugat felé, amennyire csak bírta. Letarolta a régi törmelékkúpnak ezt a részét egészen addig, hogy fel-fel bukkanik rajta a talajvíz. Így keletkeztek azok az apró tavak ezen a vidéken, amelyeket az odavaló nép „bara“ néven nevez. Kemény, homokos fenekük van, csinos flora és fauna lepi el a partjukat s bizonyára megérdemelnék, hogy behatóbban tanulmányozzák őket, különösen fauna tekintetében, mert egyik sem táplálkozik felszíni vizekből, hanem mindegyiknek a talajvíz a forrása, s ugyanígy van a lefolyása. Ezért tiszta, átlátszó a vizük s nincsen bennük úgyszólván semmi iszap. Pedig a felszíni vízfolyások a pusztáról elég iszapot szállíthatnak, amint azt a Mramorák mellett lefutó kis patak tanúsítja, a melynek völgyében olyan lágy, híg iszap van, hogy kocsim agyig, a lovak szügyig sülyedtek beléje. Sem a sótartalmát, sem az állat- és növényvilágát nem ismerjük ezeknek a kis tavaknak.

Ami a régi homokbuczkákból megmaradt a délkeleti részen, az nem más, mint a keskeny, alacsony gerinczeknek egész sora, amelyek szigorúan párhuzamosan nyúlnak el délkeletről északnyugat felé. Oly szabályosak, keskenyek, és alacsonyak ezek, hogy római sánczoknak vélhetné valaki. Ezek a gerinczek az utolsó maradványai a deflációnak (szél-tarolásnak) mint azt már más helyen kimutattam.¹ A gerinczek között csigákkal, granddal és homok-konkrécziókkal sűrűn borított laposok vannak, sajátságos durva kóro és dudva-növényzettel, míg a megmaradt gerinczeket üdőbb növényzet lepi el, amelyben szép ékesség a *Saponaria* szép halvány-ibolyás, rózsaszínes virága.

Ha Delibláról egyenes vonalat húzunk át Versecz irányába, akkor

¹ A futóhomok mozgásának törvényei. Földt. Közl. 1902. XXXII. kötet, 1. lap stb.

körülbelül meghúztuk a nyugati határát a második résznek. Ez a pusztá legvadabb és legkésőbbben megkötött része, ahol a legmagasabbak a buczkák s ahol az utolsó időig a legtöbb igazán szabadon futó homok volt. A buczkák magassága itt tekintélyes, de olyan zúrzavarosan egymásra borúlnak, hogy csak nehezen lehet felismerni a formákat. A délibb részen szép, szabályos dűnék vannak, északnyugatra fordult meredek oldallal, míg délkeletre van a lankásabb, szél felé fordult lejtőjük. A délkeleti szél építette őket, az úgy nevezett kossava, amelyről még szólni fogunk. A szabadon futó dűnék meredek oldala 34° lejtőségű, vagyis olyan meredek, amilyen meredeken csak a homok megállhat. A buczkák között lapályok vannak, amelyeknek igen különös, szinte idegenszerű képe van. Valami kevés só — különösen mész — virágozik itt ki, amivel a laposok kopár helyei élesen elütnek a fakó-sárga, teljesen szabad, zizegő homok-lejtőktől. Ezen a kerges, szürkés fehér talajon temérdek a kis mogyorónyi homokkonkréczió, meg az elmeszesedett fagyökereknek a darabjai, a melyek hófehér színükkel tűnnek fel. Némely helyen olyan a mélyedés, mintha friss hó lepné el; itt a csigaházak százezrei lepik el a lapost. Mindegyik egészen kifakult, némileg megkopott, sőt egyik-másik egészen meg van csiszolva, sőt át is lyukadozott a homok csiszolása következtében.

Legnagyobb részük a *Helix* mindenféle nagyságú faja.

Ezek a kifuvásos laposokon valóban összegyűlik minden, ami a homokbuczka tetején, oldalán vagy belsejében képződött. A homokot tova vitte a szél s ezek a nehezebb darabok itt maradnak, mint valami gyűjteményben.

Amikor a nyárfát eltemeti a homokbuczka, a nyárfa nem vész el. Mind magasabbra és magasabbra emeli koronáját. Hajdani ágai gyökerekké lesznek a nedves, meleg homokban, míg régi eredeti gyökerei feleslegessé válnak s mivel a talajvíz keresztül áramlik a gyökerek helyén maradt nyílásokon, a vízben oldatban levő mész lerakodik a gyökér rostjainak helyére s előáll az elmeszesedett fagyökér.

Amikor a buczka elhagyja az előbb eltemetett fát, annak a régi, gyökeret vert ágai megint előbukkannak. A róluk lefüggő gyökerek szomorúan lengedeznek a szélben, mert ez a fa halálát jelenti. Most ugyanis a régi gyökereknek kellene ismét munkába állnia, csak hogy azok fantasztikus mész-csomókká, mész-fonalákká alakultak át s többé nem képesek a fát táplálni. Gyorsan befejeződik a púsztulás. Az elmeszesedett gyökerekkel a fa kapaszkodni sem tud s az első nagyobb szél kidönti a fát s darabjai szintén oda vándorolnak a buczkák között elterülő, szél-tarolta laposok múzeumába.

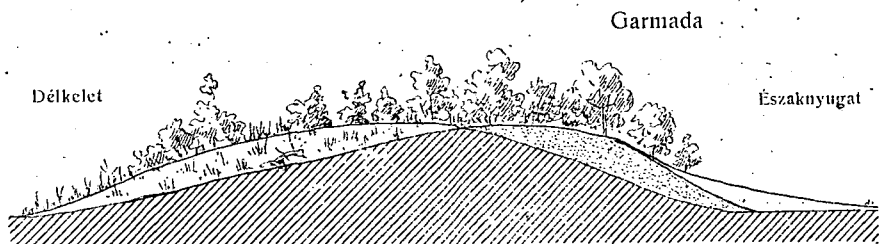
Találni ott még a felsoroltakon kívül grandot, réti-mészkő darabokat (Ortstein), állati csontokat, sokszor pedig kőeszközöket, nyílhegyeket, surolt kavicsokat stb.

Ez a legsivatagosabb, legvadabb, legidegenszerűbb része a pusz-
tának. Ma már akáczások kötik meg a legnagyobb részét s messze
földet be kell utaznunk, hogy hasonló vad tájéket lássunk, mint a minő
ez volt még egy évtizeddel ezelőtt,

A harmadik rész a Deliblat-Verseczi vonaltól északnyugatra van.
Ez a terület már úgy szólván teljesen meg van kötve, Hatalmas nagy
buczka nyúlnak el rajta északnyugat-délkeleti irányban. A hosszú, ma-
gas gerinczek között mély völgyecskék vannak gyakran tele nyárfákkal,
Juniperus bozóttal, akáczával. A mikor a gyönyörű virágokkal ékes
buczka-gerinczről lefelé indulunk a meredek lejtőn egy-egy ilyen szűk,
szoros völgybe, valami patakot vagy forrást sejtünk odalenn a buja
növényzet között. Szó sincs róla. Az árok feneké ép oly száraz, mint
a buczka teteje. Csak a tövises, pókhálókkal tele szőtt, forró bozót aka-
dályoz az áthatolásban s örülünk, a mikor megint fenn vagyunk a
szemben levő, széljárta, hűvös buczkatetőn.

Máskor a gerinczek között meglepetéssel vesszük észre, hogy
hosszú, szabályos kifuvás nyúlik végig, a melyben alig zöldel néhány
dudva, vagy kevés levelű kóró. Megint szabad homokon járunk, de a
homok a széles (10—20 m. széles) árok két meredek, szakadékos partján
és fenekén keményen áll, finom rétegzést veszünk benne észre. Az árok
fenekén ugyanolyan gyűjteménye a homokpuszta képződményeinek, mint
a melyet fennebb elmondtam.

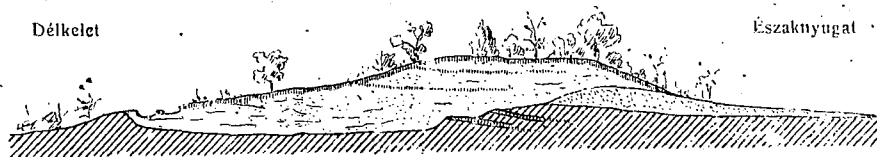

1. ábra. Szélbarázda és garmada keletkezése a deliblati homokpusztán.

Ez az árok úgynevezett szélbarázda, (1. ábra) a melyből kifújta
a szél a homokot s oda rakta garmadába az árok északnyugati végére,
a hol megint viszont látjuk a szabadon felhalmozott, süppedős futó
homokot, a melynek finom, sima formái mindig bámulatra méltók.

Ilyen helyen a kossava ki tudta kezdeni a buczkát, meg tudta
támadni a homokot s mély barázdát véselt végig rajta. Majd eljön az
idő, a mikor a garmadáját is keresztül metszi s a hajdan szabálytalan
alakú homok-halom két hosszú gerinczczé alakult át. (2. ábra.)

Igy barázdálta fel a homokot szép, szabályos gerinczekké a szél
s ez lesz a vége a középső résznek is, a melyet szintén megkötöttek.

2. ábra. Kifejlődött szélbarázda a deliblati homokpusztán.

A megkötött, de futni mindig kész homoknak az igazi sajátsága ez. Olyan jellemző forma, a milyen a dűne vagy a barkán a teljesen szabad homokban.

S ezeket az alakulatokat mind a kossava-szél dolgozta ki.

Kossavának nevezi az idevaló nép azt az erős, száraz délkeleti szelet, a mely a romániai síkságról jön, átlépi a hegyeket s mint fön-szél csap le a pusztára. Felesleges részletesebben leírnöm ezt az érdekes szelet, mert elég behatóan foglalkozott vele dr. Róna Zsigmond.¹ Kár, hogy nem vetette össze ennek a szélnek az adatait a romániai feljegyzésekkel, hogy még inkább feltüntesse a szél fön-jellegét. Tudomásom szerint ugyanis, a mikor a kossava fúj az alföld délkeleti sarkán, akkor Romániában Turnu-Severinu táján borús, esős idő van. Magam is láttam azokat a felhőket, a melyek ilyenkor a hegy romániai lejtőjét ellepik, míg a puszta felett tiszta, derült az ég, száraz, forró volt a levegő.

Természetes, hogy a romániai síkságról átözönlő levegőtömegnek jókora része emelkedés nélkül toluhat át az Alduna völgyén, a mi némileg rontja a fön-tünemény kifejlődését. Az is természetes, hogy legerősebb a szél a Duná-völgyben, a hol mintegy sodra keletkezik. De a levegőtömeg legnagyobb része a hegyeken kel át, ezért fön-jellegű, száraz és így meg tudja támadni a homokot, a melyről, ha lefújta a legfelső, száraz réteget, gyorsan ki tudja szárítani az alatta levő, nedves tömegeket.

Ezért mozgatja a délkeleti szél olyan erősen a homokot. Ezzel szemben az északi, északnyugati és nyugati szél rendesen csapadékot szállít, a mely megtölti a homokot vízzel, megköti s így a szél nem bírja többé megmozdítani. Voltam ennek is tanuja. Ilyenkor csend van a pusztán, csak a nyárfalevél zörög s az eső hull egyhangú zúgással.

Bezzeg megelevenedik, a mikor a napsugarakkal szövetkezett kossava veszi munkába a homokot! Mintha apró kis gonosz manók surrannának egyik buczkáról a másikra. Ilyenkor teszi fönkre az ember fáradságos munkáját s ilyenkor alakítja a tájképet annyira idegenszerűvé az arany kalással ékes rónaság közepette.

Dr. Cholnoky Jenő.

¹ Dr. Róna Zsigmond: Die südungarische Kossava. Hand-Band d. Meteorologischen Zeitschrift, p. 151—162.

